

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 3 mars 1927 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 164, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville

A) besluta följande ändringar eller tillägg till första stycket av 4 § i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, nämligen

beträffande mom. 1: att detta utgår och i stället sålunda till innehållet ingår i sista stycket av 4 §,

eller, om detta ej bifalles, att till momentet göres det tillägg, att tillstånd i regel ej må medgivnas utan att det visas, att de i köpet ingående arrenderade jordbruken blivit utbrutna på tillfredsställande sätt för att överlätas med äganderätt till arrendatorn;

beträffande mom. 2: att detta moments bestämmelse om rätt för bolag att fortfarande förvärva utskogar, även om särskilda omständigheter ej därtill föranleda, utgår och i stället sålunda till innehållet ingår i sista stycket av 4 §.

eller, om detta ej bifalles, förklaras tills vidare ej skola tillämpas i avvaktan på prövningen av den av riksdagen begärda förköpsrätten i detta fall för stat och kommun;

beträffande mom. 3: att detta moment utgår och i stället sålunda till innehållet ingår i sista stycket av 4 §,

eller, om detta ej bifalles, att orden »äger avsevärd betydelse» utbytas mot orden »uppenbarligen äger synnerlig betydelse»;

beträffande mom. 4: att detta moment utgår och i stället sålunda till innehållet ingår i sista stycket av 4 §,

eller, om detta ej bifalles, att momentet förtydligas till förekommande av missbruk;

beträffande mom. 5: att detta moment utgår och i stället sålunda till innehållet ingår i sista stycket av 4 §,

eller, om detta ej bifalles, att momentet förtydligas till förekommande av missbruk;

B) alternativt i stället hos Kungl. Maj:t begära övervägande av ovan

ifrågasatta ändringar i samband med prövningen av de framställningar om tillägg och förändringar i lagen, som begärdes av 1925 års riksdag;

C) i varje fall hos Kungl. Maj:t erinra om sistnämnda år 1925 gjorda framställningars brådskande beskaffenhet samt anhålla om skyndsamt förslag.

*Lydelsen av
det i motionen
avsedda lag-
rummet.*

Den i motionen avsedda 4 § i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom har följande lydelse:

Konungen äger giva bolag eller förening tillstånd att förvärva fastighet av annan beskaffenhet än i 3 § sägs i fall,

1) att fastigheten vid tiden för denna lags trädande i kraft ägdes av bolag eller förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet;

2) att fastigheten utgör sådan del av ett hemmans avrösningsjord med impedimenter, vilken med hänsyn till ortens förhållanden och i övrigt föreliggande omständigheter prövas icke vara erforderlig för att återstående del av hemmanet skall äga för drivande av självständigt jordbruk tillräcklig skogstillgång (stödskog) och icke heller vara att hänföra till sådana till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i ansöende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande av självständiga jordbruk eller lämpligen kunna sammanläggas med förutvarande jordbruk (odlingsområde); dock att i dylikt fall tillstånd icke utan att särskild anledning därtill föreligger må givas dels om hemmanet undergått ägostyckning utan iakttagande av vad i 3 § lagen den 25 juni 1909 (nr 57 s. 1) om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning är för där avsedda fall stadgat, dels, så vitt angår Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Värmlands län samt vissa delar av Gävleborgs och Kopparbergs län, om till den fastighet, varifrån förvärvet göres, icke behålles stödskog minst motsvarande vad i 5 § sägs, dels ock, så vitt angår odlingsområde, om tillräcklig skogstillgång icke erhålles för därmed avsett nytt jordbruk eller sådant förutvarande jordbruk, med vilket området sammanlägges; skolande vad enligt bestämmelserna i denna punkt förvärvas från hemmanet avskiljas genom jordavsöndring;

3) att fastighetens förvärvande för bolaget eller föreningen såsom innehavare av angränsande fastighet äger avsevärd betydelse med hänsyn till skogsvårdens främjande, dock att i dylikt fall tillstånd icke utan att särskild anledning därtill föreligger må givas, om jordbruket å fastighet, varifrån förvärvet göres, därigenom skulle bringas att upphöra eller märkligt försvagas;

4) att med fastighetens förvärvande är avsett att åt arbetare eller andra hos bolaget eller föreningen anställda personer bereda bostäder eller att genom idkande av jordbruk tillgodose sådana personers behov av livsförnödenheter eller jordbruksprodukter; eller

5) att med fastighetens förvärvande är avsett att främja bildandet av egna hem eller mindre jordbruk.

Prövas eljest i något fall på grund av särskilda omständigheter bolag eller förening böra medgivas rätt att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet är i 3 § sägs, äger Konungen giva tillstånd därtill.

I motionen framställas anmärkingar mot de i paragrafens första stycke upptagna s. k. lindrigare koncessionsgrunderna. Såsom av den ovan intagna lagtexten framgår, innehåller lagrummets första stycke i fem punkter de fall, då Konungen äger giva bolag eller förening tillstånd att förvärva fastighet av annan beskaffenhet än i lagens 3 § sägs, medan lagrummets andra stycke stadgar, att, därest eljest i något fall på grund av särskilda omständigheter bolag eller förening prövas böra medgivas rätt att förvärva egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs, Konungen äger giva tillstånd därtill. Motionären har nu i första hand yrkat, att bestämmelserna om de s. k. lindrigare koncessionsgrunderna måtte utgå ur lagtexten och följaktligen alla koncessionspliktiga förvärv prövas enligt huvudbestämmelsen i paragrafens andra stycke. Alternativt har yrkats vissa ändringar i de olika punkterna. Såsom tredje alternativ har ifrågasatts en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om övervägande av de ifrågasatta ändringarna i sammanhang med vissa av riksdagen år 1925 begärda utredningar. Slutligen har motionären hemställt att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t erinra om de år 1925 gjorda framställningarnas brådskande beskaffenhet samt anhålla om skyndsamt förslag.

*Motionens
innehård.*

Vid behandlingen inför 1925 års riksdag av lagförslaget angående den s. k. bolagsförbudslagen framställdes av herr *Lindhagen* samma anmärkingar, som nu föreligga till bedömande. Herr Lindhagen riktade den allmänna anmärkningen mot lagförslaget, att lagens effektivitet skulle i hög grad äventyras genom dessa lindrigare koncessionsgrunder och yrkade i följd härav, att dessa bestämmelser måtte utgå ur lagförslaget.

*Försliggande
frågor
behandling vid
1925 års
riksdag.*

I den då föreliggande propositionen hade *föredragande departementschefen* såsom motivering av det särskiljande av olika koncessionsgrunder, som skett i förslaget, anfört följande:

Av norrlandskommitténs motivering till det i 1906 års lag under 4 § upptagna stadgandet synes framgå, att man vid lagens stiftande haft klar uppfattning om vikten av att icke genom det vidsträckta förvärvsförbud, som infördes, avstänga möjligheten till sådana förvärv, som utan att motverka lagens speciella syfte kunde i särskilda fall vara ur allmän synpunkt icke blott oskadliga utan även nyttiga och önskvärda. Uttalandet bär ock, såsom naturligt är, tydlig prägel av att lagen tillkommit med hänsyn till de särskilda förhållanden, som voro rådande i Norrland. Den erfarenhet, som vunnits under tiden för lagens tillämpning, i all synnerhet efter dess utsträckande till mellersta och södra Sverige, torde numera göra det möjligt att med större bestämdhet urskilja vissa grupper av fall, i vilka en eftergift av förvärvsförbudet i allmänhet kan antagas vara välgrundad. I det hela lärer kunna sägas, att lagen i stigande grad verkat återhållande i fråga om bolags och föreningars benägenhet att i rent affärssyfte söka göra jordförvärv. Antalet bifallna ansökningar har nämligen vida överstigit de avslagna. Bland de bifallna ansökningarna avse många sådana ändamål, vilkas främjande blivit en allmän angelägenhet, exempelvis beredande av egna hem eller bostäder och dylikt. Därtill kunna läggas vissa icke

lika talrikt förekommande fall, då förvärvet tillkommit för att befordra ett redan befintligt jordbruks utveckling eller för att främja skogskultur m. m. I dylika fall synes hava utbildats en praxis, vilken gått ut på att utan alltför stränga villkor medgiva koncession. Enligt min uppfattning bör denna praxis erhålla stödet av ett uttryckligt lagbud. Särskild anledning härtill föreligger, då lagen utsträcker till bygder, vilka med avseende å naturförhållanden och jordbrukets förutsättningar förete väsentliga olikheter med Norrland. Visserligen har det visat sig, att en dylik lagtillämpning efter omständigheterna kunnat äga rum även med gällande lag. Men om en ny lag nu skall utfärdas, lär på densamma kunna ställas det anspråk, att den klarare och mera bestämt än den gamla skall taga hänsyn till förhållanden, vilka faktiskt grundlagt en större frihet vid prövningen.

Av vad nu anförts lär följande, att jag, i anslutning till åtskilliga uttalanden från myndigheter och andra, funnit mig böra föreslå, att i lagen skola införas bestämmelser, vilka innefatta vad man betecknat såsom lindrigare koncessionsgrunder för vissa närmare angivna fall. Härmed äsyftas tydligen endast att, jämsides med huvudregeln, framhålla vissa typer av jordförvärv, vilka i allmänhet kunna antagas vara av den art, att koncession bör kunna meddelas. En verklig prövning i det särskilda fallet eftergives icke, men den avses kunna, om de i lagen angivna förutsättningarna äro förhanden, ske efter mindre sträng måttstock än den, som skall äga rum efter huvudregeln. Det bör efter min uppfattning icke ifrågakomma att förlägga denna prövning till lokala myndigheter. För upprätthållande av en konsekvent praxis torde det vara av vikt, att beslutanderätten även i dessa fall tillkommer Kungl. Maj:t.

Andra lagutskottet yttrade i sitt i ärendet avgivna utlåtande med anledning av detta uttalande bland annat följande:

Beträffande det sakliga innehållet i en koncessionslagstiftning ligger det givetvis synnerlig vikt uppå, att detta blir sådant, att lagen å ena sidan fyller sitt avsedda ändamål men å andra sidan ej lägger onödiga hinder i vägen för en i bolagsform driven legitim näringsverksamhet. I sådant syfte har förevarande förslag dels lika med 1906 års lag från koncessionsplikt undantagit förvärv av vissa områden, vilka efter länsstyrelses prövning förklaras vara av i 3 § av förslaget angiven beskaffenhet, dels ock, samtidigt med att förslaget såsom allmän koncessionsregel beträffande samtliga övriga förvärv uppställt, att tillstånd må meddelas, när särskilda omständigheter därtill föranleda, angivit vissa slag av förvärv, beträffande vilka presumtion för tillstånd erhållande kan anses föreligga. För sistnämnda fall talas i motiveringen om »lindrigare koncessionsvillkor».

Beträffande »de lindrigare koncessionsvillkoren» framgår av departementschefens uttalande, att anordningen med dessa tillkommit i rent praktiskt syfte. Till sin huvudsakliga del hava de avseende å sådana fall, då koncession enligt hittills gällande lagstiftning i regel beviljats. Dessutom hava under dessa regler hänförts de enligt 1906 års lag koncessionsfria förvärven av dels mark, som alltsedan lagens ikraftträdande tillhört bolag eller förening, och dels sådan del av ett hemmans avrösningsjord med impedimenter, som icke är att hänföra till stödskog eller odlingsområde. Mot uppställande av dessa s. k. lindrigare koncessionsvillkor har herr Lindhagen i sin motion I:283 riktat anmärkningar, gående ut på att därigenom lagens effektivitet skulle i hög grad äventyras; och har herr Lindhagen, i

anslutning till jordkommissionens år 1921 avgivna förslag till lagstiftning i ämnet, yrkat, att bestämmelserna i nämnda hänseende måtte utgå ur det föreliggande förslaget och följaktligen alla koncessionspliktiga förvärv prövas enligt den allmänna, i 4 § andra stycket inrymda regeln.

Enligt utskottets mening giver den i Kungl. Maj:ts förslag skedda utbrytningen av vissa lindrigare koncessionsvillkor från den allmänna huvudregeln ej berättigad anledning till anmärkning. Avsikten med ifrågasatta ändamål påkallas försvåra av densamma berörda rättssubjekts åtkomst av fastigheter. Har nu vid tillämpningen av den hittills gällande lagstiftningen visat sig, att beträffande vissa, något så när avgränsade grupper av förvärv koncessionsansökningar i regel beviljats, och befogade anmärkingar däremot icke kunna framställas, synes det vara ur alla synpunkter önskligt, att denna praxis vinner uttryck i lagtexten. Att man därutöver bland fall av lindrigare koncessionsvillkor även upptagit de förut koncessionsfria förvärven, synes naturligt och lämpligt. Då av departementschefen i hans ovan återgivna uttalande betonas, att det ingalunda är meningen att ersätta en grundlig prövning av varje förekommande koncessionsfall, lärer det få förutsättas, att tillstånd till förvärv, som med hänsyn till det med lagen avsedda syfte äro på något sätt ur samhällelig synpunkt olämpliga, icke skall av Kungl. Maj:t lämnas.

I fråga om de olika punkterna i lagrummets första stycke torde från ärendets behandling vid 1925 års riksdag följande böra erinras.

Punkt 1.

Enligt stadgande i 7 § av norrländska förbudslagen ägde denna lag icke tillämpning beträffande fastighet, som vid lagens trädande i kraft tillhörde bolag eller förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet. Motsvarande stadgande återfanns i den för mellersta och södra Sverige provisoriskt gällande lagen av den 20 maj 1921. I jordkommissionens år 1921 avgivna förslag till lagstiftning i ämnet hade däremot koncessionstvånget utsträckts till att gälla jämväl förvärv av dylika fastigheter. Såsom motiv härför hade kommissionen huvudsakligen anfört, att genom en sådan anordning skulle vinnas dels möjlighet till kontroll över strävanden till koncentration å en hand av samtliga inom en och samma ort belägna, i olika bolags händer befintliga jordbruksfastigheter dels ock vissa utsikter för återgång i bondehand av fastigheter, som kommit ur den jordbrukande befolkningens ägo. För prövning av koncessionsansökan skulle jämväl i dylika fall lända till efterrättelse den allmänna regeln, att tillstånd icke skulle beviljas med mindre särskilda omständigheter därtill föranledde.

Två ledamöter av kommissionen, herrar Jansson i Edsbäcken och Olsson i Kullenbergstorp, voro på denna punkt sätillvida skiljaktiga, att de väl ansågo ifrågasatta förvärv böra underkastas kontroll, men att denna borde inskränka sig till prövning, huruvida från det allmännas sida hin-

der mötte mot förvärvet. Vore detta ej fallet, borde tillstånd icke kunna förvägras.

Bland de myndigheter och sammanslutningar, som sedermera yttrat sig i förevarande lagstiftningsfråga, hade beträffande det sålunda väckta spörsmålet yppats mycket olika meningar. Å ena sidan hade sålunda framhållits, att koncessionspliktens utsträckande jämväl till förvärv av angiven beskaffenhet skulle omöjliggöra rekonstruktion av insolventa bolag samt härigenom åsamka aktieägare, förläggare och kreditgivare förluster och sålunda leda till sänkning av bolagsfastigheternas värde såsom hypotek för intecknings- och obligationslån, att farhågorna för fastigheters anhopning å ett fåtal storföretags händer måste anses orimliga och överdrivna, att dylik trustbildning i allt fall borde hämmas genom en lagstiftning av annat slag och i annat sammanhang, ävensom att någon avsevärd vinst i fråga om jordens återgång i bondehand ej syntes vara att förvänta av ett dylikt stadgande, vilket lätteligen kunde kringgås genom att i stället för fastigheterna inköptes motsvarande värde i aktier och sedermera företoges bolagsskifte. — Å andra sidan hade uttalats önskvärdheten av att en viss kontroll kunde utövas jämväl i fråga om förvärv av ifrågakvarande beskaffenhet, då det kunde tänkas, att fastigheter avyttrades till bolag eller föreningar, vars lämplighet att förvalta fastigheter med skäl kunde sättas i fråga eller vore fullständigt oprovad.

I propositionen hade Kungl. Maj:t intagit den ståndpunkten, att ifrågakvarande slags förvärv borde underkastas koncessionsplikt, men att för desamma borde gälla de lindrigare koncessionsvillkoren. Till stöd för denna ståndpunkt hade *föredragande departementschefen* anfört följande:

Beträffande nu berörda spörsmål synes det mig obestriddigt, att beaktansvärda synpunkter blivit framhållna av företrädarna för såväl den ena som den andra uppfattningen, om det ock vill förefalla, som om frågans praktiska betydelse blivit i vissa fall ej oväsentligt överskattad.

Med denna lagstiftnings syfte lärer bäst överensstämma, att även jordförvärv av här ifrågakvarande slag bliva underkastade den kontroll från det allmännas sida, vilken lagen avser att åvägabringa. Därigenom tillvaratages möjligheten att, om förutsättningar därför finnas, i bondebetsättning återföra jord, som övergått i bolags ägo. Ehuru fastighetens natur icke rättsligen förändrats, därför att den en gång under tiden för den oinskränkta förvärvsrätten kommit i bolags hand, hava bolagen likväl med avseende å dylika fastigheter tillerkänts en i viss mening privilegierad ställning. Att på detta sätt vissa fastigheter ställdes helt utanför den nya lagstiftningens inflytande, synes närmast kunna betraktas såsom en anordning, avsedd att mildra övergången till de regler, genom vilka fastighetsomsättningens frihet i övrigt begränsades. Norrlandskommitténs uttalande, att ett dylikt förvärv icke berör den självägande jordbruksbefolkningens intresse, kan väl medgivas vara riktigt, om denna lagstiftnings uppgift icke fattas i en vidare bemärkelse än att från en viss bestämd tidpunkt sätta en gräns för fortsatta jordförvärv från bolagens sida. Men annorlunda utfaller bedömandet, om man vill tillägga denna lag den nå-

got större betydelsen av ett medel för statsmakten att söka från allmän synpunkt avväga industriens och det mindre jordbrukets i viss mån motsatta intressen och därmed även att, när tillfälle gives, lägga till rätta vad i detta avseende må hava utvecklats i en icke önskvärd riktning. Det kan då icke vara likgiltigt, om vissa av industriens fastigheter, vilka äro dugliga till jordbruk, skola kunna för all framtid förbliva i bolags ägo. Den nuvarande bestämmelsen torde stundom kunna försvåra en återgång, som eljest kunde synas lämplig och naturlig, exempelvis i fråga om utarrenderade bolagshemman. Från nu antydda synpunkter kan jag således icke finna annat än att även i fråga om dessa fall bör gälla den allmänna regeln, att för giltigheten av bolags eller förenings jordförvärv erfordras vederbörligt tillstånd.

De skäl, vilka anförts för bibehållande av rätten till fritt förvärv i förevarande fall, hava icke syns mig innefatta tillräcklig anledning att frånträda den ståndpunkt, jag alltså funnit vara den principiellt riktiga. För den uttalade farhågan, att ett upphörande av den fria förvärvsrätten i detta avseende skulle erhålla ett särskilt menligt inflytande på industriens kreditförhållanden, hava knappast anförts verkligt övertygande grunder. Vid försvaret för den nuvarande bestämmelsen synes man från industriens sida hava varit benägen att anse ett upphävande såsom liktydigt med att ifrågavarande fastigheter icke vidare skulle kunna förvärfvas av bolag. Det lär dock näppeligen behöva befaras, att vid den prövning, som skall äga rum, tillbörligt beaktande icke kommer att ägnas sådana omständigheter, vilka kunna göra det önskvärt eller lämpligt, att fastigheten övergår till annat bolag. Överhuvud torde för varje berättigat ändamål med en fastighetshandel mellan bolag så mycket hellre kunna påräknas avseende vid prövningen som i dylika fall icke är fråga om upphörande av befintliga bondejordbruk.

Med hänsyn till vad nu anförts och till de av jordkommissionen åberopade skälen har jag ansett ett stadgande i överensstämmelse med 7 § i 1906 års lag icke böra ingå i den nya lagen. Däremot torde nu ifrågavarande jordförvärv böra upptagas bland de särskilt angivna fall, i vilka Kungl. Maj:t äger meddela koncession. Vid fråga om koncession lär i dylikt fall prövningen i stort sett komma att begränsas till en undersökning, huruvida området utgör gård eller hemman, som förut varit i bondebesittning, eller odlingsmark, lämpad för anläggning av nytt jordbruk, eller huruvida i övrigt ur allmän synpunkt hinder kan möta mot koncession.

Lagrådet hemställde i denna del enhälligt, att förevarande stadgande måtte utgå och i stället i förslaget upptagas en bestämmelse av samma innebörd som 7 § i 1906 års lag.

Vid den slutliga föredragningen av lagförslaget i statsrådet förklarade *departementschefen*, att han icke på grund av vad lagrådet anført funnit skäl att frånträda den ståndpunkt, som kommit till uttryck i det remitterade förslaget.

I sin förut nämnda motion hade herr *Lindhagen* beträffande nu ifrågavarande punkt särskilt påpekat, att jordkommissionen med stadgandet främst velat förekomma, att en eller några finanskarteller kunde komma

att behärska den myekna bolagsjorden i landet och därigenom bliva en fruktansvärd stat i staten. Det vore visserligen sant, att aktiemajoriteter kunde inköpas, men detta gjorde dock en stor skillnad. Bolagsjordens spridning på flera juridiska personer utgjorde i sin mån ett hinder för en omfattande trustbildning med dess faror och möjliggjorde lättare bolagsjords skäligen återgång i jordbrukets eller det allmännas ägo.

Utskottet anförde beträffande denna punkt följande:

Vid genomförandet av en definitiv, hela landet omfattande koncessionslagstiftning beträffande bolags och föreningars jordförvärv synas särskilda skäl böra krävas för att från tillämpningen av en dylik lagstiftning undantaga vissa förvärv mellan bolag eller föreningar inbördes. Med nämnda lagstiftnings karaktär och syftemål lärer nämligen, såsom departementschefen framhållit, bäst överensstämma, att densamma erhåller giltighet beträffande alla förvärv, vilka icke äro att hänföra under 3 §:s bestämmelser. Det har nu såsom särskilda skäl mot en dylik anordning åberopats, att därav skulle följa betydande praktiska olägenheter. Därast emellertid, på sätt Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet vill förorda, förvärv av ifrågavarande art upptagas bland de under de lindrigare koncessionsvillkoren hänförliga fallen av fastighetsförvärv, torde härigenom vara sörjt för ett vederbörligt tillgodoseende av affärlivets intressen. I enlighet med departementschefens uttalande torde nämligen varje i sig behörigt syftemål med en fastighetshandel mellan bolag eller föreningar så mycket hellre kunna påräkna beaktande vid prövningen, som i dylika fall icke är fråga om upphörande av befintliga bondejordbruk. I själva verket synas olägenheter kunna befaras uppkomma allenast i sådana fall, då en snabb rekonstruktion av ett företag i bolags- eller föreningsform är av nöden. Utskottet håller emellertid för visst, att om i dylikt fall påpekande göres till vederbörande myndigheter angående behovet av ett snabbt avgörande av koncessionsfrågan, tidsutdräkten med dennas behandling skall nedbringas till ett minimum. Å andra sidan lärer icke kunna förnekas, att genomförandet av koncessionstvång skulle öppna vissa möjligheter såväl för bolagsjords återgång i enskild ägo som för motverkande av en icke önskelig koncentration av stora fastighetskomplex å ett enda bolags hand. Måhända skola dessa fördelar komma att framträda mera sporadiskt, men ingen anledning finnes å andra sidan att underskatta desamma. Utskottet anser sig såhunda böra tillstyrka bibehållandet av ifrågavarande stadgande i dess av Kungl. Maj:t föreslagna skick.

Punkt 2.

Denna punkt hade i *propositionen* föreslagits skola erhålla följande lydelse:

2. att fastigheten utgör sådan del av ett hemmans avrösningsjord med impedimenter, vilken med hänsyn till ortens förhållanden och i övrigt föreliggande omständigheter prövas icke vara erforderlig för att återstående del av hemmanet skall äga för drivande av självständigt jordbruk *nödig* skogstillgång och icke heller vara att hänföra till sådana till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande av självstän-

diga jordbruk eller lämpligen kunna sammanläggas med förutvarande jordbruk, dock att i dylikt fall tillstånd icke utan att särskild anledning därtill föreligger må givas, om hemmanet undergått ägostyckning utan iakttagande av vad i 3 § lagen den 25 juni 1909 (nr 57 s. 1) om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning är för där avsedda fall stadgat; skolande vad *sälunda* förvärvas från hemmanet avskiljas genom jordav-söndring.

I fråga om denna punkt hade herr *Lindhagen*, utöver sitt förut nämnda yrkande om borttagande av hela första stycket i 4 §, hemställt, att, därest detsamma bibehölles, salu- och stödskogsbegreppet, såvitt anginge Norrland, Dalarna och Värmland, icke måtte försvinna ur lagtexten, samt att tillägg till denna måtte göras i syfte att undantagande av odlingslägenheter från förvärvet i tillämpningen kunde förväntas bliva iakttaget och jämväl omfatta erforderlig skogsmark.

Utskottet förordade i sitt utlåtande sådan ändring av Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del, att, såvitt anginge tillämplighetsområdet för 1906 års lag, tillstånd till förvärv av här avsedd beskaffenhet icke skulle få beviljas utan att särskilda skäl därtill föranledde, därest förvärvet inkräktade på vad som enligt nämnda lag vore att hänföra till stödskog. Denna ändring syntes utskottet lämpligen kunna ske *sälunda*, att i förevarande punkt infördes förbehåll därom, att i fråga om de landsdelar, för vilka 1906 års lag gällde, tillstånd icke skulle få beviljas utan särskilda skäl, om ej vid den fastighet, varifrån förvärvet skedde, bibehållits skogsmark till minst den myckenhet, som i närmast följande paragraf stadgades, och att så i en ny 5 § upptoges de dåvarande stödskogsbestämmelserna för respektive orter. Vidare hade utskottet i syfte att i lagtexten tydligare utmärka, att vid tillämpningen av förevarande stadgande skogstillgången även i övrigt icke finge beräknas alltför snävt, ansett sig böra föreslå, att uttrycket »nödig skogstillgång» utbyttes mot »tillräcklig skogstillgång». Utskottet ville ock i detta sammanhang särskilt betona, att sistnämnda uttryck givetvis omfattade även saluskog, där sådan efter ortens förhållanden ansåges erforderlig för att ett jordbruk skulle vara ekonomiskt bärkraftigt. I fråga om det i förevarande stadgande gjorda undantag för odlingslägenheter funne utskottet med anledning av herr *Lindhagens* motion sådant tillägg böra göras, att jämväl den skogstillgång, som erfordrades för det nya jordbruk, vartill odlingslägenheten avsåges, eller det befintliga jordbruk, varmed lägenheten ansåges lämpligen kunna sammanslås, bleve tagen i beräkning. För övrigt finge framhållas, att i fråga om dylika lägenheter hänsyn borde tagas ej blott till de odlingsmöjligheter, som vid tillfället för förvärvet vore för handen, utan jämväl till sådana, som inom en något så när överskådlig framtid kunde förutsättas yppa sig.

Utskottet fann vidare önskligt, att beträffande Värmlands och Kopparbergs län utredning företoges angående behovet av ändrade bestämmelser

i fråga om vad som skall hänföras till stödskog samt i vad mån det kunde anses av förhållandena påkallat, att motsvarande föreskrifter utfärdades jämväl för de delar av Kopparbergs län, som icke fölle under tillämpningen för 1906 års lag; och förordade utskottet avlåtandet av en skrivelse till Kungl. Maj:t i nu angivna syfte.

Punkt 3.

I denna punkt hade i propositionen upptagits en bestämmelse i syfte att underlätta sådana arronderingar, som kunde anses önskvärda med hänsyn till jordbrukets utveckling eller skogsvårdens främjande.

Herr *Lindhagen* hade såsom förut nämnts yrkat borttagandet av hela första stycket och till stöd för yrkandet beträffande förevarande punkt hänvisat till ett av honom avgivet särskilt yttrande till jordkommissionens betänkande år 1921.

Utskottet yttrade i frågan följande:

Utskottet ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser att under vissa förutsättningar under de lindrigare koncessionsvillkoren hänföra fastighetsförvärv, som skett i syfte att genomföra en med hänsyn till skogsvårdens främjande särdeles önskvärd arrondering. Däremot läser näppeligen vara anledning att här särskilt medtaga arronderingsköp för jordbrukets utveckling. I de säkerligen fåtaliga fall, då behov i sistnämnda hänseende kan yppas, torde för detsammias behöriga tillgodoseende den allmänna koncessionsregeln kunna komma till användning. Utskottet föreslår sålunda, att orden »jordbrukets utveckling eller» utgå ur punkten.

Beträffande stadgandets avfattning i övrigt föreslog utskottet vissa jämkningar, varefter utskottet anförde följande:

I fråga om stadgandets tillämpning vill utskottet vidare, i nära anslutning till vad jordkommissionen i sitt betänkande år 1921 samt även föredragande departementschefen gjort gällande, framhålla, att i första hand torde böra tillses, huruvida icke arronderingsbehovet kan tillgodoses genom byten av mark, att såsom arrondering icke bör godkännas förvärv, vilka avse att åt förvärvaren väsentligen bereda markutvidgning, även om därigenom skulle vinnas en ur skogsvårdssynpunkt lämpligare form åt förvärvarens förut innehavda skogsdomäner, samt att såsom förvärv i arronderingssyfte i allmänhet bör godtagas allenast förvärv av jämförelsevis mindre områden, som äro belägna inuti eller gränsa intill ett det köpande bolaget tillhörigt större sammanhängande skogskomplex och finnas äga avsevärd betydelse för skogsbrukets rationella skötsel å bolagets mark.

Då fråga är om förvärv i arronderingssyfte, som skulle inkräkta å de fastslagna stödskogsarealerna, synes vid prövningen av dithörande koncessionsansökan böra påkrävas särskild uppmärksamhet åt, att icke det skydd, som stödskogsbestämmelserna avse att bereda, genom det ifrågasatta förvärvet obehörigen kringgås eller åsidosättes.

Därest vid innevarande års riksdag antages densamma förelagd lag om bulvanförhållande i fråga om fast egendom, torde kunna förutsättas, att under den närmaste tiden komme att ingivas en del ansökningar om koncession å förvärv av fastigheter, som vederbörande bolag innehaft genom

bulvaner. Med hänsyn därtill, att ifrågavarande fastigheter ej sällan torde befinna sig i sambruk med bolagets övriga fastigheter, åtminstone vad skogen beträffar, kan antagas, att nu förevarande stadganden understundom komma att åberopas för bifall till dylika ansökningar. Ange- läget är, att vid prövningen av sådana ansökningar sorgfälligt tillses, att förefintliga förutsättningar för återupplivande av förut befintliga själv- ständiga jordbruk icke tillspilloigas.

Punkt 4.

I fråga om det i denna punkt upptagna stadgandet hade herr *Lindhagen* i sin vid 1925 års riksdag väckta motion i ämnet anfört följande:

Inom norrlandskommittén sökte bolagens representanter göra gällande, att bolagen borde få förvärva jordbruk för att å dem nedsätta någon eller flera arbetare och att de redan förvärvade jordbruken borde få användas på samma sätt. Detta motsatte sig bestämt kommitténs övriga ledamöter. Det fanns så mycken annan ej odlad och bebyggd jord, som stod till buds för ändamålet, menade kommittén. Detta moment skattar emellertid åt det förenämnda bolagsintresset. Det är farligt i sin mån och bör således icke fastställas såsom en regel utan allenast såsom ett undantag.

Utskottet yttrade, att utskottet funnit förevarande stadgande med hän- syn till de behjärtansvärda ändamål, som detsamma avsåge att tillgodo- se, väl försvara sin plats bland fallen av lindrigare koncessionsvillkor. Att stadgandet icke skulle givas tillämpning exempelvis i sådana fall, då ve- derbörande förvärvare själv förut innehade mark, som skäligen kunde ut- nyttjas för det avsedda ändamålet, torde kunna tagas för givet. Utskot- tet tillstyrkte alltså, att förevarande punkt bibehölles i sin föreslagna lydelse.

Punkt 5.

Herr *Lindhagen* hade i sin oftanämnda motion till stöd för yrkandet, att jämväl denna punkt måtte utgå, anfört:

Detta stadgande avser väl främst inköpanDET av gods i södra och mel- lersta delarna av riket för styckning. Det är således knappast äventyr- ligt ur synpunkten av den ifrågavarande lagstiftningens uppgift. En an- nan fråga är emellertid att skydda egnahemsbyggare från spekulativa bo- lagsföretag, som taga ut det mesta möjliga av dem. Momentet vädrar ej någon sådan fara. Egnahemsbildandet borde helst övertagas av det all- männa, som tager initiativ endast för att hjälpa de hjälpbehövande och ej kräver ut mer än självkostnaden.

Utskottet yttrade i frågan följande:

Bildandet av egna hem och mindre jordbruk är ju ett i hög grad berät- tigt samhällsintresse. I åtskilliga yttranden, som avgivits beträffande ifrågavarande lagstiftningsfråga, har ock ifrågasatts, att från tillämpnin- gen av en förbudslagstiftning av nu ifrågavarande slag borde undantagas sådana bolag eller föreningar, vilka enligt sina stadgar syssla med an- skaffande av bostäder och egnahem m. m. Då nu Kungl. Maj:t föreslagit, att förvärv, som avse att främja ifrågavarande ändamål, skulle hänföras

till fallen av lindrigare koncessionsvillkor, vill utskottet uttala sin fulla anslutning härtill. Att en noggrann prövning av kvalifikationerna hos vederbörande bolag eller förening och av den uppgivna styckningens lämplighet icke därigenom kommer att eftersättas, förutsätter utskottet såsom visst. Härvidlag torde särskilt de lokala myndigheternas yttranden komma att bliva för den prövande myndigheten vägledande. Beträffande förvärv, som avse fastigheter i närheten av stad och därmed likställt samhälle, torde inhämtande av yttrande jämväl från vederbörliga myndigheter i staden eller samhället i förekommande fall böra ske.

Utskottets hemställan beträffande ovannämnda punkter bifölls av riksdagen.

På förslag av utskottet anhöll riksdagen därjämte hos Kungl. Maj:t

dels att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående behovet beträffande Värmlands län och de i 5 § av den av riksdagen antagna lagen om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom omförmälda delarna av Kopparbergs län av ändrade bestämmelser i fråga om vad som skall hänföras till stödskog samt i vad mån motsvarande föreskrifter kunna anses önskvärda jämväl för andra delar av sistnämnda län, än nyss sagts, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda;

dels ock att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida ock på vad sätt skyldighet må kunna stadgas för bolag och förening, som erhåller tillstånd till förvärv av fastighet jämlikt andra punkten av första stycket i 4 § av den riksdagen förelagda lagen om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, att till inlösen av staten och vederbörande kommun hembjuda det sålunda skedda förvärvet, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Utskottet.

De synpunkter, som ligga till grund för motionärens yrkanden, hava samtliga av honom framförts vid 1925 års riksdag. Utskottet har ej funnit anledning föreligga att nu frångå de uttalanden, som utskottet gjorde vid nämnda riksdag med anledning av anmärkningar, vilka motionären riktade mot de s. k. lindrigare koncessionsvillkoren. Såsom utskottet då framhöll hava dessa koncessionsvillkor till sin huvudsakliga del avseende å sådana fall, då koncession enligt förut gällande lagstiftning i regel beviljats, varför dessa villkors utbrytning från den allmänna huvudregeln tillkommit i rent praktiskt syfte. Därutöver upptogos bland de lindrigare koncessionsvillkoren vissa förut koncessionsfria förvärv. Dessa bestämmelser i den lag, som antogs år 1925, torde alltså icke kunna betraktas såsom en mildring av förut gällande rätt. De farhågor, som motionären hyser ifråga därom, att den nya lagen skulle medföra gynnsammare förutsättningar för bolags jordförvärv, kan utskottet följaktligen icke dela.

Av vad utskottet sålunda anfört torde framgå, att utskottet icke kan tillstyrka bifall till något av de i motionen under A) och B) upptagna särskilda yrkandena.

Med anledning av motionärens yrkande under C) i motionen har utskottet inhämtat följande upplysningar om behandlingen hos Kungl. Maj:t av riksdagens ifrågavarande framställningar. Rörande den förstnämnda utredningen angående vissa stödskogsbestämmelser hava yttranden inforrats från länsstyrelserna i Värmlands och Kopparbergs län, vardera i vad vederbörande län angår, därvid länsstyrelserna anmodats att i ärendet höra vederbörande skogsvårdsstyrelse och hushållningssällskaps förvaltningsutskott eller egnahemsnämnd samt bereda vederbörande kommunalnämnder tillfälle att avgiva yttrande. Ifråga om den senare utredningen angående ifrågasatt skyldighet för bolag och förening att i visst fall till inlösen av staten och vederbörande kommun hembjuda av bolaget eller föreningen förvärvat fastighet hava yttranden inforrats från domänstyrelsen ävensom samtliga länsstyrelser, de sistnämnda efter hörande av vederbörande skogsvårdsstyrelse och hushållningssällskaps förvaltningsutskott eller egnahemsnämnd samt efter det tillfälle att avgiva yttrande lämnats vederbörande kommunalnämnder. Tillika hava styrelserna för svenska landstingsförbundet, svenska landskommunernas förbund och Sveriges skogsägareförbund lämnats tillfälle att avgiva yttrande. Yttranden i ärendena hava inkommit till Kungl. Maj:t, och ärendena äro nu beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Då utredningarna sålunda fortskridit så långt, att anledning finnes att motse, att Kungl. Maj:t inom den närmaste tiden kommer att fatta beslut i fråga om framläggandet för riksdagen av de förslag, vartill utredningarna kunna föranleda, har utskottet ej heller funnit det under C) upptagna yrkandet nu böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1) att yrkandet under A) i motionen, att punkt 1 av 4 § första stycket i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom måtte utgå, icke måtte av riksdagen bifallas;

2) att det alternativt framställda yrkandet om visst tillägg till samma punkt icke måtte av riksdagen bifallas;

3) att yrkandet under A), att punkt 2 av samma stycke måtte utgå, icke måtte av riksdagen bifallas;

4) att det alternativt framställda yrkandet, att ifrågavarande punkt tillsvidare icke skall tillämpas, icke måtte av riksdagen bifallas;

5) att yrkandet under A), att punkt 3 av samma stycke måtte utgå, icke måtte av riksdagen bifallas;

6) att det alternativt framställda yrkandet om viss ändring beträffande nämnda punkt icke måtte av riksdagen bifallas;

7) att yrkandet under A), att punkt 4 av samma stycke måtte utgå, icke måtte av riksdagen bifallas;

8) att det alternativt framställda yrkandet om förtydligande av samma punkt icke måtte av riksdagen bifallas;

9) att yrkandet under A), att mom. 5 av samma stycke måtte utgå, icke måtte av riksdagen bifallas;

10) att det alternativt framställda yrkandet om förtydligande av nämnda punkt icke måtte av riksdagen bifallas;

11) att det som ytterligare alternativ under B) framställda yrkandet i motionen icke måtte av riksdagen bifallas;

12) att yrkandet i motionen under C) icke måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 25 februari 1927.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, von Sydow, von Stockenström, Sigfrid Hansson, greve Spens, Frändén, Lindhagen* och *Berglund*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Öberg, Holmström* i Stockholm, *Johansson* i Sollefteå*, *Andersson* i Rasjön, *Pettersson* i Hällbacken, *Gardell* i Gans och *Petersson* i Lerbäcksbyn.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Lindhagen*, som anförde:

Beträffande punkt 1 (lagens 4 § första stycket mom. 1: bolags rätt att köpa av bolag).

Denna fråga blev ej diskuterad vid 1925 års riksdag varken i propositionen, utskottsbetänkandet eller i kamrarna. Jordkommissionens av mig motionsvis framförda uppfattning blev icke övervägd. De nuvarande tidsförhållandena, belysta av ropet från Kalix älv, påkalla ännu mer att ett sådant övervägande omsider kommer till stånd även från statsmakternas sida.

Behövligheten av att frågan uppmärksammas framgår så mycket mer därav, att utskottet uppenbarligen ej uppfattat ännu, vad frågan rör sig om. Det erinras blott om att koncession nu måste sökas även för bolags förvärv från bolag, vilket förut varit koncessionsfritt. Denna nyhet säger utskottet kan icke betraktas såsom en mildring i förut gällande rätt. Motionärens farhåga för, att den nya lagen skulle medföra gynnsammare förutsättningar för bolags jordförvärv, kunde utskottet icke dela.

Därom är det på denna punkt icke alls fråga utan endast därom, huruvida ej den nya koncessionsrätten är för lindrig och i stället bör skärpas.

Den nu antagna lagtexten ger ingen vägledning, när förvärv skall vägras eller godkännas. Den lämnar således fritt rum för godtycke och spelrum eventuellt för olika tillämpning av skilda partier vid regeringsmakten. Jordkommissionen ville i ett provisoriskt betänkande om förbudslag för södra och mellersta Sverige göra denna nya koncession lindrig, vilket betyder att den i regel skall bifallas. Den formulerade dock i lagtexten det undantag, som borde föranleda avslag. Tillstånd skulle nämligen ej meddelas, då »med hänsyn till särskilda omständigheter förvärvet provas ur det allmännas synpunkt ej böra äga rum». (5 § i förslaget).

I jordkommissionens slutliga betänkande med förslag till lag om rätt att förvärva fast egendom stadgades åter, att tillstånd i detta fall liksom i övriga fall »icke må beviljas med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda» (7 § i förslaget).

Den nya lagen upptar också sist nämnda strängare maxim såsom allmän princip (4 § sista stycket) men undantar därifrån i olikhet med jordkommissionen bland annat koncession för bolags förvärv från bolag. För dylikt förvärv skulle gälla s. k. »lindrigare koncessionsvillkor». Detta fick dock som sagt ej något klart uttryck i lagtexten. Men i motiven till 1925 års proposition sades ifrån, att förvärv från bolag till bolag »kunde i allmänhet antagas vara av den art, att koncession bör kunna meddelas» samt hörde till

»grupper av fall, i vilken en eftergift av förvärvsförbudet i allmänhet kan antagas vara väl grundad».

Denna fundamentala skillnad mot jordkommissionens förslag har naturligtvis vem som helst rätt att stödja. Men i en så allvarlig fråga bör riksdagen och allmänheten få veta, på vilka skäl kommissionens förslag av regeringen förkastades. Förenämnda proposition iakttaget som sagt tystnad. Vederbörande byråchef kunde i lagutskottet ej giva något besked därom och justitieministern blev under debatten i första kammaren mig svaret skyldig. Han avstod trots min uppfordran från att inlåta sig på ämnet.

Lagutskottet, liksom propositionen, diskuterade endast frågan om bolags förvärv från bolag fortfarande borde vara koncessionsfria eller icke. Båda kommo till det senare resultatet, men icke heller utskottet inlät sig, trots att motion därom förelåg, på den förenämnda grundväsentliga skillnaden i formuleringen.

Nu är utskottets enda skäl, att det ej funnit anledning föreligga att frångå sitt uttalande från 1925, vilket således betyder, att utskottet icke heller nu vill bryta sin tystnad. Förevarande viktiga fråga är således icke övervägd år 1925 och dess återupptagande till ett övervägande är, såvitt jag och den av frågan intresserade befolkningen förstå, särdeles påkallad.

Om den förevarande angelägenhetens innebörd yttrade jordkommissionen i sitt förenämnda provisoriska betänkande, att även bolags förvärv från bolag kunna vara ur det allmännas synpunkt skälliga. Särskilt är så förhållandet, då genom förvärv ett bolag skulle erhålla ett för ortsbefolkningen övermäktigt inflytande i orten.

I sitt slutliga betänkande om förvärv av fast egendom yttrade åter kommissionen (Johan Hansson, Åke Ingeström, Carl Jansson i Edsbäcken, C. J. Johansson i Uppmälby, Carl Lindhagen, Olof Olsson i Kullenbergstorp, Gustaf Pettersson i Hällbacken och Nils Wohlin) följande:

»Enligt 1906 års lag äger vad i lagen stadgats om inskränkning i bolags rätt att förvärva eller besitta fast egendom icke tillämpning beträffande fastighet, som vid lagens trädande ikraft ägdes av bolag eller förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet. Kommissionen har ansett, att ett motsvarande stadgande icke bör upptagas i föreliggande lagförslag. Stadgandet vilar på den uppfattningen, att handeln med dylika jordbruksfastigheter saknar betydelse för frågan om bondeklassens bevarande och utveckling och att det följaktligen är utan betydelse, huruvida den ena eller den andra juridiska personen äger en dylik fastighet. Kommissionen kan icke biträda denna uppfattning.

För det första är att märka, att varje prövning av en koncessionsansökan givetvis måste i någon mån fästa avseende jämväl å koncessionssökandens kvalifikationer. Med ett stadgande av nu berörda slag undantagas dock bolags och föreningars förvärv i flera fall från koncessionsplikt. Den kontroll, som med införandet av allmän koncessionsskyldighet beträffande bolags och föreningars förvärv av fast egendom avses att vinnas, skulle alltså icke erhållas i de fall, då den förvärvade fastigheten redan vid lagens ikraftträdande var och sedermera alltjämt befunnit sig i dylik samfällighets ägo. Utan någon som helst kontroll från det allmännas sida skulle det alltså

kunna förekomma en obegränsad koncentration på en hand av samtliga inom en och samma ort belägna, i olika bolags händer befintliga jordbruksfastigheter. Dylika koncentrationssträvanden böra enligt kommissionens åsikt ställas under det allmännas kontroll, så att de icke åsidosätta ortsbefolkningens berättigade intressen eller på annat sätt inverka menligt i socialt hänseende. Vidare är att märka, att genom ett stadgande av omförmälda slag utsikterna för återgång i bondehand av fastigheter, som kommit ur den jordbrukande befolkningens ägo, bliva ytterst ringa.

Det har inom kommissionen ifrågasatts, huruvida det icke i fall av nu berörd art borde uppställas lindrigare koncessionsvillkor än dem, som annars i allmänhet skola gälla. Såsom av det föregående framgår hade kommissionen i sitt under år 1920 avgivna förslag till provisorisk förbudslag för södra och mellersta Sverige intagit en sådan ståndpunkt. Enligt detta förslag finge, då fråga vore om förvärv av mark, som vid lagens ikraftträdande ägdes av bolag eller förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet, tillstånd meddelas, såframt icke förvärvet med hänsyn till särskilda omständigheter prövades ur det allmännas synpunkt icke böra äga rum. Såsom skäl för ett dylikt stadgande anfördes, att då genom förvärvet någon jord icke avhändes bondeklassen, anledning ej föreläge att hindra förvärvet i annat fall än då detta ur det allmännas synpunkt icke vore önskvärt t. ex. av den anledning, att det förvärvande bolaget genom förvärvet skulle erhålla ett övermäktigt inflytande inom orten.

Vid slutligt övervägande av denna fråga har kommissionen funnit sig ej heller böra förorda ett stadgande av dylik innebörd. Med hänsyn till de olägenheter, som en vittgående koncentration i bolagshand av lantfastigheter kan befaras medföra, har kommissionen ansett, att lagstiftningen icke bör härutinnan på det sätt träda underlättande emellan, att lindrigare koncessionsvillkor uppställas för fall av dylikt slag. Även vid köp bolag och föreningar emellan bör alltså gälla, att för koncessions erhållande särskilda omständigheter böra kunna uppvisas. Det bör tillkomma regeringsmyndigheten att i varje särskilt fall pröva och avgöra, huruvida så kan anses vara fallet. Härigenom ökas också möjligheterna för bondebefolkningen att återförvärva jord, som kommit i bolagshand, vilken möjlighet eljest, såsom ovan framhållits, torde vara utesluten eller i varje fall ytterst ringa, alldenstund denna befolkning givetvis saknar de ekonomiska resurser, som erfordras för en konkurrens med kapitalstarka bolag.»

Jordkommissionen menade, att på denna punkt åtminstone borde tiden vara mogen att söka i någon mån gå till grunden av tingen. Vår tid överflyglas av trustväsendet i alla former, och det farligaste av alla förtrustningar är väl jordens hopande på ett fåtal händer. Det är allmänt bekant, hurusom trävarubolagen enligt sin natur söka behärska skogsbygderna och t. o. m. indela dem uti intressesfärer för att bolagen ej skola gå i vägen för varandra. Vad befolkningen i sådana trakter måste hoppas av sina representanter är, att de slå vakt om bondens möjlighet att få skäligt betalt för sitt avsaluvirke, om arrendatorns rätt att ej med sin familj behandlas som en handelsvara, om de jordlösas rätt att det mesta möjliga jord reserveras åt dem, om allas krav att ej förlora frihet och egendom genom en förtrustning av själva jorden. Alla irrgångar, som leda bort från dylika lojala strävanden, måste enligt min mening avslöjas.

Härvid går det således, såvitt jag förstår, alldeles icke an att söka vinna de konservativa jordintressenas bevägenhet genom dagtingan. Jordkommissionen ansåg detta vara en särdeles viktig angelägenhet. Särskilt Wohlin stödde energiskt förslaget om skärpta koncessionsvillkor. Bondeförbundet har ju också i riksdagen framträtt med framställningar å hela partiets vägnar om effektivt ingripande mot varje obehörig förtrustning. Inom kommissionen voro allenast herrar Jansson och Olsson skiljaktiga så tillvida, att kontrollen borde inskränka sig till prövning, huruvida från det allmännas sida hinder möter mot förvärvet. Men vad är det allmännas intresse om ej just uppgiften att slå vakt om befolkningens ovannämnda rättigheter?

Sedan år 1925 hava erfarenheterna ytterligare bestyrkt behovet av ett allvarligt ingripande. Det stora sammanstörtandet i Kalix dalgång med omgivningar belyser situationen. Liknande uppvaknanden äro, befarar man, att emotse mångenstädes i de norra delarna av riket, om ej statsmakten ser upp med missförhållandena i tid. Aktiesystemet såsom grundval för ett herradöme över land och folk är väl en företeelse, som ej bör såsom hitintills bli föremål för blind förtröstan utan även förtjänar att närmare övervägas till sin rätta natur. I dessa ämnen har av mig till denna riksdag gjorts en särskild framställning (motion nr 161), till vilken sålunda ytterligare hänvisas.

En rätt för aktiesystemet att hopa jordegendomen på en hand bör åtminstone åtföljas av skyldighet att på landets skogar och i all synnerhet på de av kronan till jordbruket donerade skogarna införa uthållighetsbruk för att därmed grunda ett årligt och varaktigt stöd för alla lojala intressen samt för befolkningens möjligheter att kunna leva. Likaså bör ett förvärv i trustsyfte ej medgivas utan att det visas, att de i köpet ingående arrendejordbruken blivit utbrutna på ett tillfredsställande sätt för att med äganderätt övergå till arrendatorn.

Det är vanskligt att inlåta sig i gissningar, varför den av jordkommissionen föreslagna strängare koncessionen i anslutning till den gamla lagens formulering, icke kan få diskuteras av statsmakterna utan måste förbigås med tystnad, även om den i laga ordning framlägges till övervägande. Det är väl kanske därför, som denna huvudsak i 4 § första stycket av utskottet bortskymts genom det oriktiga påståendet, att detta stycke huvudsakligen rör sig om det, som återfinnes först i 3, 4 och 5 punkterna.

Denna sak är verkligen så viktig just nu, att den mycket väl förtjänar särskilt betonas och således bibehålla sin framskjutna plats i lagtexten. En rationell avfattning av hela 4 § är det lönlöst att nu ifrågasätta. Ett diskussionsinlägg därom fanns fogad vid min konfiskerade motion till 1925 års utskottsbetänkande. Den bifogas nu i stället här till kännedom (bil. A).

I lagutskottet röstade vid avgörandet sex ledamöter för bifall till mitt yrkande i denna punkt. Egentligen bör ärendet återremitteras i all synnerhet i denna punkt för att utskottet må avgiva utlåtande över den genom motionen väckta frågan, vilket som sagt alldeles underlåtits.

Det hemställes sålunda

att riksdagen ville besluta att mom. 1 skall erhålla följande förändrade lydelse:

1. *att* fastigheten vid tiden för denna lags trädande i kraft ägdes av bolag eller förening och sedermera alltjämt tillhör dylik samfällighet; dock må sådant tillstånd givas endast där särskilda omständigheter därtill föranleda.

Beträffande punkt 3 (lagens 4 § första stycket mom. 2: bolags rätt att förvärva utskog, som ej är att hänföra till stödskog).

Bolags rätt att förvärva utskog, som ej är att hänföra till stödskog, var enligt gamla lagen koncessionsfritt. Reservanter i norrlandskommittén, värmlandsundersökningen, andra kammaren år 1922 (104 röster för, 81 mot; i första kammaren 59 röster mot, 48 för) samt jordkommissionen (enhälligt) ha ansett, att koncessionsfriheten bör upphöra samt att koncession enligt den gamla lagens bestämmelser skulle vara sträng d. v. s. medgivas endast »därest särskilda omständigheter därtill föranleda». Regeringspropositionen 1925 förordade också koncessionstvång, men endast s. k. lindrig koncession. Lagtexten gav visserligen på denna punkt ingen vägledning, men i motiven uttalades såsom under punkt 1 nämnts, att koncession i regel borde bifallas.

Riksdagen, som antog en del andra viktiga ändringar, godkände propositionens förslag i ovanberörda del provisoriskt men ansåg i viss mån strängare koncessionsvillkor för detta fall böra stadgas. Den begärde nämligen, såsom andra kammaren åren 1907—1910 beslutat, utredning om skyldighet för bolag att hembjuda sådant förvärv till inlösen av staten och vederbörande kommun. Här uppstår således den oegentligheten att, under avvaktan på denna utredning, förvärv dock kan koncessioneras utan att tillfälle till återförvärv från det allmännas sida erbjuder sig. Riksdagen undantog ock odlingsområden med tillbehör.

Enligt jordkommissionens enquête om den gamla lagens verkningar ha kommunalnämnderna påyrkat förbud för ytterligare bolagsförvärv. Ytterst sällan, säger enquêten, finner man något uttalande om att bolagens rätt att förvärva hemmanens skogsmark utöver stödskogen varit till gagn för den jordbrukande befolkningen. »Så gott som undantagslöst», heter det, »håller man före, att denna rätt tvärtom varit till skada för bondebefolkningen, ej endast på den grund, att bolagens vidsträckta jordområden till följd därav ej sällan fått en ganska avsevärd utökning utan även och främst därför, att bolagens makt och betydelse vuxit på bondeklassens bekostnad». Liknande åsikter, säger enquêten, komma om också i en något mindre bestämd form, i regel till synes i de från hushållningssällskapen, odlingsråden och lands-

fiskalerna avgivna uttalandena. Ett utdrag av kommissionens enquête i denna del bifogas (bil. B).

Även i mom. 2 har liksom beträffande mom. 1 vid den nya lagens antagande den officiella diskussionen rört sig om, huruvida koncessionsfrihet bör fortfarande äga rum eller om koncessionstvång skall införas. Man har även här stannat vid den senare ståndpunkten men ej velat på något sätt ingå i svar på frågan, varför jordkommissionens förslag om strängare koncessionsvillkor förkastats och ersatts med en lindrig koncession, som i regel bör bifallas. Utskottet har även här undanskymt denna sak genom sitt påstående, att 4 §:s första stycke huvudsakligen avsett sådana fall, då koncession enligt förut gällande lagstiftning i regel beviljats eller sålunda mom. 3, 4 och 5, ehuru mom. 1 och 2 äro ännu mer huvudsakliga och i varje fall minst lika huvudsakliga som de övriga momenten.

Frågan är således icke här övertvägd vid lagens antagande. Det synes icke vara möjligt att få ett sådant övertvägande till stånd, även om den, såsom nu åter skett, i laga ordning väckts. Den förestående utredningen visar emellertid, såvitt jag förstår, att giltiga skäl föreligga, att jordkommissionens förslag om strängare koncessionsvillkor enligt den gamla lagens formulering även här är på sin plats.

Jag hemställer därför,

att riksdagen ville besluta, att mom. 2 skall erhålla exempelvis följande förändrade lydelse:

2. att fastigheten utgör — — — med vilket området sammanlägges; och må jämväl i övrigt tillstånd meddelas allenast på grund av särskilda omständigheter; skolande — — — jordavsöndring.

Beträffande punkt 6 (lagens 4 § första stycket mom. 3: bolags rätt att arrondera sina domäner).

Detta moment avser att giva bolagen en uttrycklig rätt till jordförvärv för skogsvårdens befrämjande. Detta är en lätt sak för bolagen, vilkas organisation är inriktad på att köpa och sälja. Motsvarande, minst lika berättigad arrondering av statsskogar, allmänningar och bondeskogar genom förvärv från bolag står däremot icke till buds.

Jordkommissionen skattade något åt detta krav ehuru ytterst försiktigt och tog avstånd från alla utvidgningsplaner. I ett särskilt yttrande varnade jag för förslaget äventyrligheter. Detta senare menade nog också 1925 års proposition, ehuru det enligt min uppfattning, såvitt jag förstår, ej blivit klart uttryckt.

Avsikten med propositionen var emellertid uppenbarligen, vilket också justitieministern sedan försäkrat, att någon större rätt ej skulle givas bolag än som för sagda syfte kan anses hava medgivits enligt den gamla lagens

undantagsbestämmelse. En annan sak är om en sådan avsikt kan upprätthållas med den nya formuleringen. I denna punkt är samhället uppdelat i intressekretsar och ett så positivt stadgande, som ej längre ikläder sig undantagets form, är farligt och kan även partipolitiskt utnyttjas emot lagens underförstådda mening.

Detta visade sig också efter det lagen vunnit laga kraft. Från Väster-norrlands och även Jämtlands län inströmmade ansökningar från bolag att få förvärva sina bulvanhemman, som de enligt den samtidigt utgivna bulvanlagen skulle avhända sig. Så gott som alla myndigheter och myndighetspersoner tillstyrkte ansökningarna samt delade bolagens uppfattning, att en ny rätt för de senare tillkommit. Denna händelse förutsågs av mig vid lagens antagande (se bil. C).

Emellertid har den nuvarande regeringen avslagit omkring 150 sådana ansökningar men bifallit ungefär 25. Det har sagts mig av föredraganden, att enligt hans uppfattning de bifallna förvärven varit av den beskaffenhet, att koncession bort bifallas även enligt den äldre lagen. Man får vara den senaste regeringen och dess jordbruksminister tacksam för denna beslutsamhet att ej tillmötesgå förväntningarna.

Det gäller således nu att kunna upprätthålla denna praxis i tillämpningen av en tydligen mångtydig lag. Om genom motionen lagutskottet ej kunnat undgå att åtminstone halft om halft biträda en sådan tolkning och riksdagen anser sig kunna åtnöjas därmed, har ändock alltid åtskilligt vunnits.

För min del visar dock tydligen den ovannämnda framstöten från bolagen och myndigheterna, att den gamla lagen med sin uttryckliga undantagsbestämmelse var mera betryggande. Därför bör den bibehållas, vilket ju på en omväg också skulle kunna ske genom en omskrivning av den nya lagen i enlighet med mitt alternativa yrkande.

Jag hemställer därför,

att riksdagen ville besluta att i mom. 3 orden »äger avsevärd betydelse» utbytas mot orden »uppenbarligen äger synnerlig betydelse».

Beträffande punkt 7 (lagens 4 § första stycket mom. 4: rätt till bolagsförvärv för att bereda bostäder och producera livsfrönodenheter).

Mot detta moment är i och för sig icke något att erinra. Lagtexten ersätter dock den äldre lagens undantagsbestämmelser med ett positivt stadgande. Enahanda fara för dess utnyttjande till lagens kringgående föreligger därför liksom i mom. 3. Bolagens och den officiella ämbetsmannavärldens samfälliga uppfattning, att den nya lagen här bjudit nya förvärvstillfällen, åberopar sig ofta även på mom. 4. Ehuru detta anlopp åtminstone väsentligen avböjts av den frisinnade regeringen, är det dock tydligt av detta

anlopp, att den gamla lagen av angivet skäl erbjöd en tryggare omvårdnad om andemeningen än den nya mångtydiga lagtexten.

Det hemställes därför,

att riksdagen ville besluta att mom. 4 skall erhålla följande ändrade lydelse:

4. *att* med — — — jordbruksprodukter; dock må sådant tillstånd givas endast där särskilda omständigheter därtill föranleda.

Beträffande punkt 9 (lagens 4 § första stycket mom. 5: rätt till förvärv för bildande av egna hem eller mindre jordbruk).

Mot detta moment är i och för sig icke något att erinra. Lagtexten ersätter dock den äldre lagens undantagsbestämmelser med ett positivt stadgande. Enahanda fara för dess utnyttjande till lagens kringgående föreligger därför såsom i mom. 3 och 4. Bolagens och den officiella ämbetsmannavärldens samfällda uppfattning, att den nya lagen erbjudit nya förvärvstillfällen, åberopar sig ofta även på mom. 5. Ehuru detta anlopp åtminstone väsentligt avböjts av den frisinnade regeringen, är dock tydligt icke minst av detta anlopp, att den gamla lagen av angivet skäl erbjöd en tryggare omvårdnad om andemeningen än den nya mångtydigare lagtexten.

Norrlandskommitténs majoritet ville bevara åt en självägande bondeklass åtminstone de gamla bondehemmanens åkerbrukskärna. Till egna hem bildningar fingo i regel användas annan mark i det vidsträckta landskapet. De tre s. k. bolagsreservanterna förfäktade lika ivrigt, att dessa jordbrukskärnor borde vid behov få användas till egna hem åt bolagens skogsarbetare. Det artar sig till att dessa reservanter numera få större medhåll än fordom.

En annan form för kringgående är det i motionen omförmälda Ljusne-Voxna bostadsaktiebolags inköp av tre byar från Ljusne-Voxna bolag. Genom denna operation har man med länsstyrelsens medgivande förvandlat dessa byars jordbruk till »bostadslägenheter» och därigenom undgått både tillbörlig skogstilldelning och norrländsk arrendelag.

Om genom motionen riksdagen måste föranledas att mer eller mindre stödja den nuvarande regeringens förenämnda uppfattning, är ju alltid något vunnet för att denna praxis skall få fortsätta. Säkert är det dock ingalunda och därför hemställes,

att riksdagen ville besluta, att mom. 5 skall erhålla följande ändrade lydelse:

4. *att* med — — — mindre jordbruk; dock må sådant tillstånd givas endast där särskilda omständigheter därtill föranleda.

Beträffande punkt 12 (1925 års riksdagsskrivelse om eventuellt ändrade bestämmelser för Värmlands och Kopparbergs län samt om skyldighet för bolag att hembjuda stat och kommun koncessionerat förvärv av utskog, som ej faller under stödskog).

Utskottet påstår, att efter det infordrade yttranden inkommit ärendena nu bero på Kungl. Maj:ts prövning samt att anledning finnes att emotse Kungl. Maj:ts beslut inom den närmaste tiden. Därför avstyrkes motionens hemställan, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t erinra om nämnda framställningars brådskande beskaffenhet samt anhålla om skyndsamt förslag.

För min del har jag antagit, att då ingenting avhörts på två år, skäl förelåg att påminna om saken och i all synnerhet beträffande hembudsskyldigheten, som blev verkningslös för alla koncessioner, beviljade under väntetiden. I anledning av utskottets påstående har jag vänt mig till vederbörande i departementet och där fått en annan upplysning. Yttranden hade enligt lag infordrats från vederbörande ämbetsverk, som skolat inkomma med dem innan 1925 års slut. Dessa yttranden hade, såsom plägar ske i sociala jordfrågor, gått i avstyrkande riktning men delvis även varit stridiga. Ärendet hade sedan någon gång i början på år 1926 föredragits i statsrådsberedningen, varvid med anledning av yttrandenas innehåll beslutats att tillsvidare låta ärendet vila.

Något hade sedan icke åtgjorts åt detsamma under år 1926, och även för närvarande förelåg ingen ansats till att återupptaga detsamma. Det föreföll mig av denna upplysning sannolikt, att, såsom vi ju bruka inom många-handa områden, vederbörande sökt undvika obehaget av ett officiellt avslag genom att låta frågan dö sotdöden.

Det må i detta sammanhang erinras, att i Norge har genom en sedan länge stadgad hembudsskyldighet och med stöd av lån ur stora allmänna fonder lantkommuner till stor fördel på detta sätt förvärvat skogsmarker till bildande av sockenallmänningar. Det synes ock vara på sin plats, att kronan beredes tillfälle att återförvärva i lämpliga fall den skog, som kronan skänkt till jordbruket utan att ändamålet vunnits.

Det hemställes således,

att motionens yrkande i denna punkt måtte av riksdagen bifallas;

2) av herr *Pettersson* i Hällbacken.

Bil. A

till C. Lindhagens reservation.

Diskussionsutkast till lydelse av 4 §, fogat vid C. Lindhagens konfiskerade reservation till lagutskottets utlåtande nr 33 år 1925.

»4 §.

Konungen äger giva bolag eller ekonomisk förening tillstånd att förvärva fastighet av annan beskaffenhet än i 3 § sägs. Sådant tillstånd må ej beviljas, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda, dock med iakttagande tillika av följande uttryckliga föreskrifter.

1) Av hemmans avrösningsjord med impediment får ej avskiljas mer, än att återstående del av hemmanet behåller fullt tillräcklig husbehovsskog samt, där sådant med hänsyn till ortens förhållanden och i övrigt föreliggande omständigheter för upprätthållande av ett bärkraftigt jordbruk påkallas, jämväl för ändamålet fullt tillräcklig saluskog. I de fem norrländska länen samt Kopparbergs och Värmlands län må ej i något fall berörda skogstilldelningar understiga vad som minst skolat vid hemmanet bibehållas såsom stödskog enligt 3 § i lagen den 4 maj 1906 med tilläggsförfattningar.

2) Från förvärv, som i 1 mom. omförmäles, skall jämväl undantagas sådana till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet nu eller inom en överskådlig framtid anses ägna sig för upptagande av självständiga jordbruk eller, om detta ej kan ske, lämpligen kunna sammanläggas med förutvarande jordbruk. Till odlingslägenheter, som lämpa sig för självständiga jordbruk, skall ock bibehållas skogstilldelning i den omfattning, ovan i mom. 1 för särskilda fall sägs. Sålunda undantagen lägenhet äger rätt till nödig utfartsväg över den förvärvade marken.

3) Såsom särskild omständighet, vilken kan föranleda tillstånd till förvärv, må anses, att förvärv av viss mindre skogslott kan antagas för bolaget eller föreningen såsom innehavare av angränsande fastighet uppenbarligen äga avsevärd betydelse för skogsvårdens främjande (arrondering), dock att även i dylikt fall stadgandena ovan i mom. 1 beträffande skogstilldelning skola iakttagas.

Tillstånd må ej medgivas, när ändamålet till fördel jämväl för den fastighet, från vilken förvärvet skall äga rum, eller utan skada för densamma kan ske genom ägoutbyte. Kan skogslotten med lika eller bättre skäl främja skogsvården å någon angränsande allmän eller enskild, annan än bolag och ekonomisk förening tillhörig skogsmark genom eventuell framtida sammanslagning av desamma i skogsvårdshänseende, må tillstånd ej heller medgivas, med mindre synnerliga omständigheter därtill föranleda.

4) Förvärv av fastighet, som vid tiden för denna lags trädande i kraft ägdes av bolag eller ekonomisk förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet, må ej fastställas, därest ej tillika styrkes, att å fastigheten befintligt arrendejordbruk blivit till arrendator eller, med dennes begivande, till medlem av hans familj försålt genom kontrakt under förbehåll av Konungens godkännande av detsamma. Den Konungen sålunda

förbehållna provningsrätt skall avse såväl inägornas tillräckliga omfattning och tilldelning av skog, på sätt i mom. 1 sägs, som prissättningen. Är det för arrendatorn ej överkomligt att övertaga den saluskog, som i visst fall med hänsyn till ortsförhållandena behöves tilläggas fastigheten, skall kontraktet innehålla förbehåll om rätt för kommunen eller staten att övertaga saluskogsområdet.

Ej må i köpeskillingen ingå ersättning för de odlingar eller andra jordförbättringar, som av arrendator och hans hustru eller av deras förfäder eller eljest av föregående nyttjanderättshavare, vars rätt övergått å sagda arrendator eller hans hustru, vederligen eller uppenbarligen verkställts, utöver vad enligt avtal ålegat dem och för vilka vederligen jordägaren ej lämnat gottgörelse.

Undantag från ovan stadgade förbehåll för godkännande av förvärv må dock äga rum, när särskilda omständigheter därtill föranleda och tillika kan antagas, att arrendatorn genom äganderättens övergång ej kommer i ett sämre läge.

Tillstånd må i fall, som nu sägs, ej heller lämnas, därest förvärvet kan befaras skola i sin mån öka olägenheterna av trustbildning i orten eller i riket med därav följande makt över prissättningen på andras skogsprodukter och annat övermäktigt inflytande till skada för ortsbefolkningen eller viss del av densamma eller för utnyttjande av det allmännas skogsegendom eller eljest.

5) Avser fastighetens förvärvande att åt arbetare eller andra hos bolaget eller föreningen anställda personer bereda bostad, må tillstånd meddelas endast under förutsättning, att förvärvaren ej själv redan besitter område, som kan skäligen utnyttjas för ändamålet.

6) Avser förvärvet att genom idkande av jordbruk tillgodose sådana personers, som i mom. 5 sägs, behov av livsfrönödenheter, må tillstånd meddelas endast under förutsättning, att bolaget eller föreningen ej är i tillfälle att skäligen tillgodose behovet genom uppodling av egna odlingsmarker samt detta ej heller kan antagas kunna skäligen fyllas av den jordbrukande befolkningen i trakten eller genom försändelser från andra orter. Ej må för ändamålet självständigt bondejordbruk förvärfvas, där ej synnerliga omständigheter tala därför.

7) Avser förvärvet att främja bildandet av egna hem eller mindre jordbruk i andra fall, än i 5 och 6 mom. sägs, må tillstånd givas endast under förutsättning, att bolaget eller föreningen kan antagas äga förutsättningar att verkställa exploateringen på ett tillfredsställande sätt samt ej genom oskäligen priser fördyra anläggningarna för de slutliga jordbesittarna. Övervägande bör även äga rum, i vad mån tilläventyrs genom ett storjordbruks utnyttjande på detta sätt kan äventyras erforderlig produktion av livsmedel för den icke jordbrukande befolkningen.

Är fastigheten belägen i stad, må tillstånd ej mot stadens avstyrkande beviljas, med mindre synnerliga omständigheter anses tala därför. Ligger fastigheten utanför stads administrativa gränser men inom dess intressefär på sådant sätt, att staden genom eventuell inkorporering eller eljest kan befaras kunna vänta avsevärt men genom en otillfredsställande exploatering, skall staden höras över ansökningen.»

Bil. B

till C. Lindhagens reservation.

Utdrag ur jordkommissionens enquête.*Bolagens rätt att förvärva viss skogsmark från bondhemmanen.*

Den i frågeformuläret framställda frågan, *huruvida bolagens rätt att förvärva hemmanens skogsmark utöver stödsbogen varit till gagn för den jordbrukande befolkningen*, har av uppgiftslämnarna i allmänhet omfattats med särdeles stort intresse, och svaren på frågan äro på den grund ofta synnerligen ingående och utförliga. Uppgiftslämnarna hava nämligen vid behandlingen av förevarande spörsmål ingått på frågan om bolagens jordförvärv i allmänhet, d. v. s. även de före förbudslagen skedda, och om dessa jordförvärvs betydelse för den jordbrukande befolkningen. Av uppgiftslämnarnas ställning till denna vittomfattande fråga synes sedan vara beroende deras svar på frågan, huruvida bolagens rätt att förvärva hemmanens skogsmark utöver stödsbogen varit till gagn för den jordbrukande befolkningen.

Bland uttalandena från de uppgiftslämnare, vilka torde giva uttryck åt de åsikter och stämningar, som förefinnas hos den norrländska bondbefolkningen, nämligen uttalandena från kommunalnämnderna, torde man knappast finna något, som ej med uttryck av oförbehållsamt erkännande omnämner den lagstiftning för den självägande, norrländska bondeklassens bevarande, som kom till stånd i och med förbudslagen. Såsom i det föregående erinrats, äro nämnda, allmogebefolkningen representerande uppgiftslämnare också synnerligen obenägra att tillstyrka någon som helst jämkning i denna lags bestämmelser av fruktan att bolagens möjligheter till nya jordförvärv skulle vidgas i den grad, att lagens ändamål bleve äventyrat. Bolagens under årtionden pågående omfattande jordförvärv upphörde först med den norrländska förbudslagens ikraftträdande och betraktas av dessa uppgiftslämnare såsom synnerligen ödesdiga för den norrländska bondbefolkningens ekonomiska och sociala oberoende och såsom orsak till undergången av en stor del av den norrländska bondeklassen.

Av denna uppgiftslämnarnas syn på bolagens jordförvärv följer, att man i deras utsagor ytterst sällan finner något uttalande om att bolagens rätt att förvärva hemmanens skogsmark utöver stödsbogen varit till gagn för den jordbrukande befolkningen. Så gott som undantagslöst håller man före, att denna rätt tvärtom varit till skada för bondbefolkningen ej endast på den grund, att bolagens vidsträckta jordområden till följd därav ej sällan fått en ganska avsevärd utökning, utan även och främst därför, att bolagens makt och betydelse vuxit på bondeklassens bekostnad.

Liknande åsikter komma, om också i en något mindre bestämd form, i regel till synes i de från hushållningssällskapen, odlingsråden och landsfiskalerna avgivna uttalandena. Man medgiver visserligen, att möjligheten för bönderna att kunna försälja en viss del av hemmanens skogsmark till de stora trävarubolagen, som i regel värda skogarna bättre än bönderna, varit av betydelse för en förbättrad skogsvård, i all synnerhet som skogens försäljning i annat fall säkerligen skett till enskilda trä-

varuhandlare eller mindre sågverksägare, i vilkas händer skogen i de flesta fall omedelbart skulle skövlats. Bönderna hava också därigenom, att bolagen kunnat vid sidan av de enskilda spekulanterna uppträda som spekulanter å ifrågavarande skogar, ernått en högre köpeskilling än om endast enskilda spekulanter uppträtt såsom köpare. Vidare finnas i de inre, mera undangömda delarna av landet områden, där knappast andra än trävarubolagen äro köpare av skog. När därför försäljning av skogsmark från ett bondhemman i sådan trakt av en eller annan anledning varit nödvändig, har det varit till fördel för säljaren, att ett bolag kunnat uppträda såsom spekulant. Numera känna också bönderna bättre till värdet av sin skog, så att något bortslumpande av skogsmarken för en obetydlighet icke torde förekomma.

Finns sålunda vissa omständigheter, som tala för bolagens rätt att förvärva hemmanens skogsmark utöver stödskogen, måste dock denna rätt ur andra synpunkter anses vara till skada för den jordbrukande befolkningen. För det norrländska jordbruket är det i regel ett oefftergivligt behov att äga skog i så stor utsträckning, att den kan giva bonden möjlighet att genom försäljning av skogsprodukter trygga sin bärkning, i den mån denna ej kan vinnas enbart genom jordbrukets avkastning. Med jordbruksbefolkningens tillväxt och den till följd därav allt längre gående jorddelningen blir den nu som tillräcklig ansedda stödskogen i en framtid otillräcklig. Den från bondhemmanen till bolagen försälda skogen skulle i viss utsträckning kunnat fylla behovet av stödskog. Därtill kommer, att i den till bolagen från bondhemmanen försälda skogsmarken ofta ingått mark, som lämpat sig för odling, vilket måste anses synnerligen beklagligt, då därigenom möjligheten för bondhemmanens framtida utveckling i avsevärd mån begränsats. Skall den i förbudslagens 3 § bolagen medgivna rätten att förvärva viss av bondhemmanens mark kvarstå, är det därför av nöden, att bestämmelserna om vad som bör förstås med »odlingsområde» skärpas, så att för nyodling lämpad mark jämte nödigt skogsanslag för å denna mark upptaget jordbruk, ej fränhändes bondbefolkningen och övergår i bolags ägo.

Som ett skäl för bolagens rätt att förvärva hemmanens skogsmark utöver stödskogen har framhållits, att det för bönderna ej skulle vara nyttigt att äga alltför stora skogsområden. Bönderna skulle nämligen, om de hava rikliga tillgångar av skog, ägna mycket litet intresse åt jordbruket, vilket således skulle försummas, samtidigt som bönderna skulle röna mindre god inverkan av det rikliga penningflödet från skogsförsäljningarna. Häremot framhålles det från åtskilliga håll, att, om det för närvarande funnes sådana fall, då bönderna till följd av god skogstillgång tillbakasetta jordbruket, skulle dock förhållandena härutinnan snart nog utjämnas på grund av den starka folkökningen, som för de nuvarande böndernas avkomlingar skulle omöjliggöra att uteslutande lita till inkomsterna från skogsförsäljningarna.

Förslag till disposition av den skogsmark å bondhemmanen, som finnes utöver stödsskogsbehovet.

Vid besvarandet av frågan, vilken disposition av ifrågavarande skogsmark uppgiftslämnarna skulle vilja förorda i stället för den nuvarande, framläggas flera olika förslag. Gemensamt för flertalet av dem, som anse, att bolagen ej vidare böra hava rätt att förvärva hemmanens skogsmark

utöver stödskogen, synes vara, att ej heller enskilda, till den jordbruksidkande befolkningen icke hörande personer, skogsspekulanter och smärre sågverksägare, böra hava möjlighet att köpa dylik skogsmark. Denna bör förbehållas den jordbruksidkande befolkningen, därmed givande jordbruksnäringen stöd och möjlighet till utveckling genom nyodlingar.

Emellertid framhålles från många håll, att det lämpligaste vore, att bönderna ej själva förvaltade dessa, åtminstone i närvarande stund för jordbruket icke direkt behöfliga skogsmarker, utan att dessa sammanfördes till under allmän uppsikt stående domäner, varifrån bönderna skulle i vederbörlig mån tillföras avkastningen. Ett dylikt sammanförande av dessa marker exempelvis till sockenallmänningar skulle, säges det, vara till stor vinst för skogsskötseln, som då skulle bliva mera rationell än den vård, som för närvarande ägnas dessa skogsmarker. För bondbefolkningen skulle härigenom uppstå ett oförytterligt kapital till tryggnad av dess ekonomiska välstånd, i stället för att dessa vidsträckt skogsarealer med nuvarande fria dispositionsrätt öfver dem ofta löpa fara att på grund av oförstånd eller bristande ekonomisk insikt gå ur bondbefolkningens händer. En och annan röst höjes även för att staten skulle förvalta ifrågasvarande områden av bondskogarna.

Åtskilliga uppgiftslämnare framkasta vid behandlingen av förevarande ämne även den tanken, att det borde undersökas, huruvida ej vissa till bolag försålda skogsområden kunde för bönderna återvinnas genom en reduktion av ett eller annat slag i de fall, då bondhemmanen för en alltför ringa köpeskillning avhänts skog till sådan omfattning, att ej ens tillräckligt med husbehovsskog finnes kvar å hemmanen. Dessa fall skulle huvudsakligast härröra från en några årtionden tillbaka i tiden liggande period i den norrländska fastighetshandeln.

Bil. C

till C. Lindhagens reservation.

Utdrag ur C. Lindhagens konfiskerade reservation till lagutskottets utlåtande nr 33 år 1925.

Bolagens rätt till »arronderingar».

Ett särskilt kapitel är frågan om rätt för bolag till »arrondering». Detta är egentligen en uppfinning av herr Wohlin, vilkens insats i detta avseende under debatten i lagutskottet upplystes ha mottagits med mycket blandade känslor inom hans parti. Hitintills har vad som kunnat vara befogat häri haft en tillräcklig utväg i »de särskilda omständigheterna», som kunnat föranleda koncession. Förslaget har nu i stället på denna punkt skapat en särskild »magna charta» för bolagen, som redan väckt ganska vittgående förhoppningar. Denna rätt är även enligt utskottets förslag så fristående utbruten ur systemet, att stödskogsbestämmelser och dylikt få vika för densamma. Här skall i stället såsom garanti gälla allenast en allmän sats, som tillämpas efter administrativt gottfinnande, nämligen, att jordbruket ej får bringas att upphöra eller försvagas eller, såsom propositionen och reservanter önska det, »märkligen» försvagas, vilken väl ej gör någon avsevärd skillnad. Ja, om »särskild anledning därtill

förefinnes», må dock jordbruket gärna märkligen försvagas och till och med upphöra för bolagens arronderingssyften! En så orimlig formulering bör väl ej få kvarstå och allra minst kan man väl här säga, att det åter-giver allenast hitintillsvarande praxis. Herrar Johansson i Kälkebo och Tjällgren böra ej vara allt för säkra på att de tryggt fred över landet i sina hemorter genom bibehållandet allenast av speciella stödskogsbestämmelser.

Denna högtidligen lagfästade och vidgade rätt för bolag till arronderingar har även givit upphov till förhoppningar om bulvanlagens kringgående genom möjlighet för bolagen att erhålla koncession å sina bulvan-köp. Även lagutskottet förutsätter en sådan möjlighet, vilket bäst be-visar, att stadgandet innefattar en vidgad förvärvs rätt för bolagen. Ut-skottet vinkar till och med litet smått med en sådan möjlighet. Vid be-handlingen av frågan om en sex månaders frist i 1 § av bulvanlagen, vil-ken frist jag av andra skäl anser påkallad, anförde utskottets ordförande, att han förordade fristen även för att bereda vederbörande bolag tillfälle att söka dylik koncession. Det har försports, att på bolags sida farhågorna för bulvanlagen minskats genom förevarande bestämmelse. Det rapporte-rades i lagutskottet, att Västernorrlands läns hushållningssällskap nyligen tillstyrkt koncession för ett bolag å en fastighet, som bolaget innehaft ge-nom bulvan. Med andra ord ett stort spektakel är här lätt under uppseg-ling.